

ნათია არველაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო

ეპითეტი ანტიკურ ეპოსსა და რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანში“

საკვანძო სიტყვები: ეპითეტი, რუსთაველი, ჰომეროსი, აპოლონიოსი, ვერგილიუსი

ჩვენი სადისერტაციო ნაშრომის თემაა „ეპითეტი როგორც მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალება (ჰომეროსი, აპოლონიოს როდოსელი, ვერგილიუსი)“, სადაც შევისწავლეთ ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში (ჰომეროსი, აპოლონიოს როდოსელი, ვერგილიუსი) წარმოდგენილი ეპითეტები, მათი გამოსახვის საშუალებები, მოვახდინეთ შესაბამისი კლასიფიკაცია და გამოვყავით ის საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები, რაც ანტიკური ეპოსის წარმომადგენელთა ნაშრომებში ეპითეტების თვალსაზრისით იკვეთება. აღნიშნულმა გამოიწვია ინტერესი ანტიკურ ეპიკურ პოეზიასა და ქართულ ეპიკურ ტექსტს შორის არსებულ მსგავსება-განსხვავებებთან დაკავშირებით. საინტერესოა, თუ რა რეალობას ვხვდებით ანტიკურ ეპოსსა და ქართულ ეპოსში წარმოდგენილ ეპითეტებს შორის და რა შეიძლება ჩაითვალოს მათ შორის გავლენად და რა ჟანრობრივ თავისებურებად, მით უფრო, რომ საკითხი იშვიათად არის დამუშავებული ქართულ

სამეცნიერო ლიტერატურაში მაშინ, როცა არაერთი სხვა მსგავსება მათ შორის არის სიღრმისეულად შესწავლილი.

ჩვენი ინტერესი საკითხისადმი განაპირობა ეპითეტის თეორიის გამოყენების აუცილებლობამ ეპიკური პოეზიის ტექსტების მიმართ. აღნიშნულის შემდგომ დავინტერესდით თუ როგორ არის გამოხატული ეპითეტის მრავალფუნქციურობა ანტიკური ეპიკური პოეზიის კონკრეტულ წარმომადგენლებთან – ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის სახით, რომელთა შემოქმედებაში, ვთვლით, რომ ეპითეტი ერთ-ერთი განმსაზღვრელი მარკერია არა მხოლოდ მხატვრული ეფექტის გამოწვევის, არამედ, ზოგადად ლინგვისტური თუ ექსტრალინგვისტური სიტუაციის შექმნის თვალსაზრისით.

ჩვენი კვლევის მიზანი არ არის რუსთაველის ეპოსისა და მასში წარმოდგენილი ლექსიკურ-გრამატიკული ერთეულების თავისებურებათა შესწავლა. მოცემული კვლევა მოგვაქვს, როგორც მასალა იმის საილუსტრაციოდ, რომ ეპითეტების ანალიზზე დაყრდნობით, შესაძლებელია კვლევის წარმოება ანტიკური ეპოსისა (ჰომეროსი, აპოლონიოს როდოსელი, ვერგილიუსი) და ქართული ეპიკური პოეზიის (რუსთაველი) მსგავსება-განსხვავებების საკითხებზე, ზოგად შტრიხებში გარკვეული დასკვნების მისაღებად.

კვლევის დროს ვეყრდნობით „ვეფხისტყაოსნის“ 2009 წლის გამოცემას (რედაქტორი: ალექსი ჭინჭარაული), რადგან მივიჩნევთ, რომ აღნიშნული არის აკადემიური გამოცემა, რომელზეც იმუშავა ტექსტის დამდგენელმა კომისიამ. ტექსტს ახლავს ნოდარ ნათაძის განმარტებები, კომენტარები და ლიტერატურული გარჩევა.

ანტიკური ეპიკური პოეზიისა და ქართული ეპოსის მსგავსება-განსხვავებების საკითხზე მსჯელობას ქართული მეცნიერება ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის ადრეული წლებიდან იწყებს¹. საკითხი აქტიურად განიხილება თანამედროვე რუსთველოლოგიაში. ანტიკურ და ქართულ ეპოსს შორის არსებული მსგავსება-განსხვავებები განსაკუთრებით თვალშისაცემია რუსთაველისა და ჰომეროსის ეპიკური ნაწარმოებების ანალიზის შემთხვევაში და მათ შორის მსგავსება იკვეთება სხვადასხვა ასპექტით. თავის ნაშრომში „ანტიკური და ბიზანტიური ტრადიციები ძველ ქართულ მწერლობაში“ ვალერი ასათიანი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ქართული ეპიკური პოეზია ავლენს ცხად მსგავსებას ანტიკური ეპიკური პოეზიის მიმართ, თუმცა, აღნიშნული არ შეიძლება მოვიაზროთ იმგვარად, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ზოგიერთი ტიპოლოგიური მსგავსება ადასტურებს ჰომეროსის შემოქმედების უშუალო ზეგავლენას აღნიშნულ ნაწარმოებზე².

თინა ყაუხჩიშვილი წერს, რომ ქართული საზოგადოება ანტიკურ ეპიკურ პოეზიას და კერძოდ, ჰომეროსის ეპოსს ადრეული ხანიდან იცნობდა (VI-VIII სს.), ამას ადასტურებს ის ქართული წყაროები, სადაც ჰომეროსისეული ლექსიკური ერთეულებია მოხსენიებული, თუმცა, ავტორი აღნიშნავს იმასაც, რომ რთული დასადგენია ქართული აუდიტორია იცნობდა ძველბერძნული ტექსტის ორიგინალს თუ მის ადაპტირებულ, „გადაკეთებულ“ ვერსიას³.

მ. ჩიქოვანის ნაშრომში ვკითხულობთ, რომ რუსთაველს ჰქონდა შეუხელებელი ინტერესი ლიტერატურული წყაროების

¹ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხ. ნადირაძე 1958; ბაკაშვილი 1964; ჩიქოვანი 1971; ხინთიბიძე 2000; ხინთიბიძე 1986.

² (ასათიანი 1996, 305-307).

³ ყაუხჩიშვილი 1974, 124-125.

მიმართ, რამაც განაპირობა რეალობა, რომ ის კარგად იცნობდა, როგორც ქართულ, ისე ანტიკურ მწერლობას⁴.

ქართულ-ბიზანტიური ურთიერთობის მნიშვნელოვან საერთო ინტერესს, ადრეული საუკუნეებიდან, ქრისტიანული პრინციპების დაცვა წარმოადგენდა. საყოველთაოდ შესამჩნევი იყო ქართული ეკლესიის სწრაფვა დასავლეთისკენ. IX საუკუნიდან ბიზანტიური ლიტერატურა წამყვანი გახდა სრულიად ქრისტიანული სამყაროსთვის, რასაც თავისი გავლენა, ბუნებრივია, ექნებოდა ქართულ ლიტერატურაზეც. რისმაც გორდეზიანი აკეთებს დაშვებას, რომ შესაძლოა, ქართველთა შორეულ წინაპრებს უკვე ჰქონდათ გარკვეული სახის კავშირები მედიტერანულ ერთიანობასთან⁵. კვლევები ადასტურებს, რომ IX საუკუნისთვის საქართველოში უკვე კარგად იცნობდნენ ანტიკური ლიტერატურის გარკვეული ნიმუშების ქართულ თარგმანებს. ე. ხინთიბიძე აღნიშნავს, რომ შუა საუკუნეების ქართული მწერლობის განვითარებაში დიდი როლი აქვს ბიზანტიურ ლიტერატურას⁶.

კ. კეკელიძე წერს, რომ თუ გადავხედავთ რუსთაველის ეპოქის ისტორიულ თუ მხატვრულ ძეგლებს, ნათლად დავინახავთ ელინურ მისწრაფებებს, რაც გამოხატულია ელინური ტექსტების ციტირებით, პერსონაჟთა საკუთარი სახელებით, თუ მხატვრული ხასიათით და ა.შ.⁷

აღნიშნულმა მსგავსება-განსხვავებებმა, რომლებიც საფუძვლიანად არის დამუშავებული, გვიბიძგა საკითხის შესწავლისაკენ ეპითეტების თვალსაზრისით, რადგან მოცემული საკითხი ჯერ კიდევ შეუსწავლელია სამეცნიერო ლიტერატურაში. სა-

⁴ ჩიქოვანი 1966, 20-22.

⁵ გორდეზიანი 1988, 25-27.

⁶ Khintibidze 1996, 25-31.

⁷ კეკელიძე 1971, 128-130.

კითხის აქტუალობას აძლიერებს ისიც, რომ ეპითეტი მისი ფუნქციური დანიშნულებით ეპიკური ჟანრის ერთ-ერთი წამყვანი მახასიათებელია და აღმწერთა შორის ეპიკურ ნაწარმოებებში ყველაზე აქტიურად სწორედ ეპითეტი გვხვდება.

თავად ანტიკურ ეპიკურ პოეზიასთან მიმართებაში არსებობს მეცნიერთა არგუმენტირებული მოსაზრება იმის თაობაზეც, რომ ჰომეროსის გავლენა აპოლონიოსისა თუ ვერგილიუსის შემოქმედებაზე ეპითეტების დონეზე როგორც სულიერ, ისე, უსულო საგნებთან და უკვდავებთან მიმართებაშიც იგრძნობა⁸. ანტიკურ ეპიკურ პოეზიასა და რუსთაველის პოემას შორის არსებულ მიმართებებს, საკვლევ ტექსტებში გამოყენებული ეპითეტების მსგავსება-განსხვავებების შეპირისპირებით – კომპარატივისტული მეთოდით ვიკვლევთ. კომპარატივისტული ხაზი გატარებული გვაქვს ორი ძირითადი მიმართულებით: ეპითეტების სიხშირის მიხედვით – რაოდენობრივი ანალიზი და მათი შინაარსის მიხედვით – თვისობრივი ანალიზი⁹.

ეპითეტების ანალიზის საფუძველზე, ჩვენ შეგვიძლია გამოვყოთ მსგავსება-განსხვავების სხვადასხვა ასპექტი:

ლექსიკური თვალსაზრისით გამოკვეთილი მსგავსება-განსხვავებები: საინტერესოა, თუ რას გვამღევეს ეპითეტების, როგორც ლექსიკური ერთეულების ანალიზი ანტიკური ეპოსისა და რუსთაველის ეპოსის ანალიზის შემთხვევაში. უპირველესად, უნდა აღინიშნოს, რომ ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში, ეპითეტი ცალსახად გამოყენებულია, როგორც წამყვანი მხატვრული ერთეული¹⁰. ამავეს ვაწყდებით ქართული ეპოსის საკვლევ მასა-

⁸ Richardson 1943, 2.

⁹ 1975.

¹⁰ Passakos and Raad 2009: 75.

ლაში, მაგრამ აღნიშნულს გარდა, ყველა შესწავლილ ტექსტში ეპითეტს სხვადასხვა ფუნქცია აკისრია: ახდენს მხატვრული პერსონაჟის ინდივიდუალიზებას; მკითხველში ქმნის მის წარუშლელ ხატს; ახდენს ემოციურ ინტენსიფიკაციას და ეხმარება მკითხველს სიტუაციის წინასწარგანცდაში (იხ. სქემა #1).

სქემა #1

კატორი	მხატვრული სახის საიდენტიფიკაციო ეპითეტები	ინტენსიფიკატორი ეპითეტები
ჰომეროსი	<p>ისრისმტყორცნელი/შორსმტყორცნელი (<i>Ἐκχέβλος</i>) (აპოლონი); ომში მედგარი (<i>ἄριστος</i>) (თოანტი); განთქმული/სახელგანთქმული (<i>κυδάνλιμος</i>) (იდაიოსი და ფეგევსი / მეროპი); საწუთრო მცირე (<i>μικροσθάνδιος</i>) (აქილევესი)...</p>	<p>უსასოო (<i>ἄλαστος</i>) სევდა; მოგიზგიზე/შესაზარი/გამანადგურებელი (<i>ἀνδύλος</i>) ცეცხლი; ძალაზვიადი / მთაში გაზრდილი (<i>ὄρειστροφος</i>) ლომი; ყალბი (<i>ἐπιτορκον</i>) ფიცი; მოახლოებული (<i>πυκινός</i>) საფრთხე; მაღალი/ვრცელი (<i>εὐρύς</i>) ზეცა; უკვდავი (<i>ἀθάνατος</i>) ღმერთი...</p>
აპოლონიოს როდოსელი	<p>ისრისმტყორცნელი (<i>Ἐκχέβλος</i>) (აპოლონი); ომისმოყვარე/არესისმსგავსი (<i>ἄρειος</i>) (ზუტე); პატივცემული/სახელგანთქმული (<i>κυδιστος</i>) (კირონე); მრისხანე (<i>ὀλιός</i>) (ამიკოსი); უზადრუკები (<i>ἀτιμάζοντο</i>) (ლემნოსელი კაცები)...</p>	<p>საკვირველი (<i>θελεκτήριος</i>) სევდა; მდულარე/მწველი (<i>λιαρός</i>) ცრემლი; ძლიერი (<i>πελάριος</i>) ცეცხლი; მტკიცე (<i>πελάριος</i>) ფიცი; მძვინვარესაბედისწერო (<i>ἀμφίος</i>) საფრთხე; კაშკაშა/სხივოსანი/მოსარკული (<i>αιγλήεις</i>) ცა...</p>

ვერგილიუსი	რომელზე უკეთ, არვის შეედლო გაეკობა ისრები შხამით (<i>quo non felicior alter ungere tela manu ferrumque armare veneno</i>) (ამიკუსი); სახელგანთქმული/გამორჩეული (<i>insignis</i>) ნავტე; გულმრისხანე (<i>superbus</i>) (ტურნუსი); ორსახიანი (<i>biformis</i>) (პაზიფეს მოდგმა)...	უზომო (<i>maximus</i>) დარდი; უძლური (<i>inanis</i>) ცრემლი; მცხუნვარე/დაუნდობელი (<i>crudelis</i>) ცეცხლი; გაუძლომელი/დამშეული (<i>impastus</i>) ლომი; საშინელი/ავისმომასწავებელი (<i>dirus</i>) საფრთხე; მაღალი/შთამბეჭდავი (<i>ingens</i>) გალავანი; დიდი/დიადი (<i>magnus</i>) ღმერთი...
რუსთაველი	მშვილდფიცხელი (კაცი); მხეცქმნილი (ავთანდილი); საომრად ატებილი (ტარიელი); ომ-გარდახდილი (ტარიელი); ლომი (ტარიელი); საწუთრო გაცუდებულო (ტარიელი); გაქცეულები (ხატაელები)...	დაუშრობელი სახმილი; ცხელი ცრემლი; შემწველი ცეცხლი; პირგამეხებული ვეფხი; საშინელი ფიცი, დიდი იმედი, მაღალი ციხე; მაღალი ღმერთი...

მოცემული სქემა ადასტურებს, რომ ანტიკურ ეპიკურ პოეზიასა (ჰომეროსი, აპოლონიოს როდოსელი, ვერგილიუსი) და ქართულ ეპოსში (რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“) იკვეთება თვალსაჩინო მსგავსება ლექსიკური თვალსაზრისით, რაც გამოხატულია (სემანტიკურად) იდენტური ლექსიკური ერთეულების გამოყენებით. წამყვანი გმირის მახასიათებელთა შორის ეპითეტების მეშვეობით გამოკვეთილია სანადირო, საბრძოლო უნარები. ინტენსიფიკატორი ეპითეტებით ხდება სევდის, ცეცხლის, ცრემლის და სხვა ცნებათა მნიშვნელობის ემოციური ინტენსიფიკაცია¹¹.

მსგავსება, ასევე, თვალსაჩინოა გმირთა საიდენტისიფიკაციო ეპითეტების თვისობრიობის თვალსაზრისით: ამგვარი ეპითეტ-

¹¹ Ink and Montgomery 1944: 229-30.

ები გმირის შეუცვლელ და განუყოფელ ელემენტს წარმოადგენს, რომელიც ინარჩუნებს პერსონაჟის საკუთარი სახელის ჩანაცვლების ფუნქციას.

იდეოლოგიური თვალსაზრისით გამოკვეთილი მსგავსება-განსხვავებები: ანტიკური ეპიკური პოეზიისა და ქართული ეპოსის საკვლევ ტექსტში დაფიქსირებული ეპითეტების მიხედვით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეპითეტების გამოყენების იდეოლოგიის თვალსაზრისით, მკვეთრი მსგავსება იკვეთება. კერძოდ, ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის პოემებში, მუდმივი ეპითეტები ქმნის ჯაჭვს, რომელიც თავის მხრივ მრავალგვარ ფუნქციას ასრულებს ნაწარმოებში; ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში მოცემული მუდმივი ეპითეტები აღსაწერის იმგვარი სტატიკური საიდენტიფიკაციო საშუალებაა, რომელიც არ იცვლება კონტექსტის მიხედვით¹²; მუდმივი ეპითეტი ძირითადი მხატვრული მარკერია მხატვრული სახის შექმნისა და აღქმის პროცესში, რომელიც შეიძლება ისე მიემაგროს აღსაწერს, რომ მისი განუყოფელი ნაწილი გახდეს¹³. უსულო საგანთა მხატვრულ სახესაც კი ანტიკური ეპოსის შემოქმედნი ეპითეტების საშუალებით ქმნიან. განსაკუთრებით, აღნიშნული ეხება ესთეტურ ან ინტენსიფიკატორ ეპითეტებს¹⁴. შეიძლება იქვას, რომ იდენტურ სურათს ვხვდებით რუსთაველის ეპოსში (იხ. სქემა #2). რა თქმა უნდა, მუდმივი ეპითეტები მეტწილად ზეპირსიტყვიერებისთვის არის დამახასიათებელი, თუმცა ფაქტია, რომ მათ განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს რუსთაველის ეპოსში ანტიკური ეპოსის კვალდაკვალ.

¹² Mackie 1984, 207.

¹³ Dubinsky and Hamilton 1998, 685; Passakos and Raad 2009, 75.

¹⁴ Osborn 1935, 278-280.

სქემა #2

მუდმივი ეპითეტი	ჰომე- როსი	აპოლ- ონიოსი	ვერგი- ლიუსი	რუსთა- ველი
მაღალი/დიდი/ <i>μέγας/magnus</i> ღმერთ(ებ)ი	√	√	√	√
ომ-გარდახდილი/ომში მიმავალი/ომ- ში მედგარი/ <i>ἄριστος/ ἄρειος</i>	√		√	√
<i>πόδας ἠκόν/velox</i>	√	√	√	
მძლე/ <i>πολέμιος/potens</i>	√	√	√	√
<i>κλίστος/inclutus</i>	√	√	√	
ერთგული/სანდო/ <i>κεδόνς/fidus</i>	√	√	√	√
წაერთგულევი				√
შმაგი/ <i>πολύαιψ/acer</i>	√	√	√	√
მოლაღატე/უზნეო/ <i>ἐχέθυμος</i>	√	√		√
მუხთაღნი/ <i>λαβητήρες/ ἄλοός</i>	√	√		√
როსკიპი				√

როგორც ვხედავთ, ანტიკური ეპიკური პოეზიის საკვლევ ტექსტებსა და რუსთაველის ეპოსს შორის მიმართება იკვეთება განსხვავების თვალსაზრისითაც. კერძოდ, შესწავლილი მუდმივი ეპითეტების მაგალითზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ ნაჩვენებ მუდმივი ეპითეტები მხოლოდ წამყვანი გმირების აღმწერებია. ამგვარ ეპითეტებს რუსთაველის ეპოსში უხვად ვხვდებით: *პირ-მზე* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 174); *ლომი* (ტარიელი) /*ასმათი*/ (რუსთ. ვეფხ. 1189); *ბრძენი* (ინდოთ მეფე) (რუსთ. ვეფხ. 6179); *მტირალი* (ნესტანი) (რუსთ. ვეფხ. 5113); *მზე* (თინათინი) (რუსთ. ვეფხ. 3633); *ლომი* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 3653); *მხიარული* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 2733); *ბრძენი* (ავთანდილი) /*ავთანდილი*/ (რუსთ. ვეფხ. 2613) და სხვა. კვლევის დროს არ მოვიაზრებთ ეპითეტს როგორც მხო-

ლოდ პერსონაჟის მაინდივიდუალიზებული საშუალებას, არამედ ჩვენთვის საინტერესოა მისი მრავალფეროვანი ფუნქციების აღმოჩენა და შედარება სხვადასხვა ტექსტში. ეპითეტი თავისთავად ახდენს გმირის ინდივიდუალიზებას, თუმცა ჩვენთვის საინტერესოა, თუ როგორ ახდენს ავტორი მიზნის შესრულებას ეპითეტის საშუალებით. ეპიკოსი ავტორი მეორეხარისხოვან პერსონაჟებს მუდმივი ეპითეტებით არ ახასიათებს, რაც ახდენს მთავარი პერსონაჟების კიდევ უფრო ცენტრალიზებას და მეორეხარისხოვანი პერსონაჟების მნიშვნელობის თითქმის ანულირებას. სრულიად საპირისპირო სურათს ვხვდებით ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში, სადაც ეპითეტებით აქტიურად აღიწერებიან, როგორც მთავარი, ისე მეორე ხარისხოვანი პერსონაჟები¹⁵.

სემანტიკური თვალსაზრისით გამოკვეთილი მსგავსება-განსხვავებები: საკვლევ ავტორებთან მოძიებული ეპითეტების სემანტიკური ანალიზის მიხედვით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მიმართებებს შორის იკვეთება როგორც მსგავსება, ასევე განსხვავება. ანტიკური ეპიკური პოეზიიდან აღებულ საკვლევ ტექსტებში („ილიადა“, „ოდისეა“, „არგონავტიკა“, „ენეიდა“) ეპიკოსი ავტორები ესთეტურ განწყობას ეპითეტების მეშვეობით ქმნიან¹⁶. მაგალითად: *φαεινός* (ტურფა) (ჰომ. ოდ. XXI. 67); *καλλιπάρηος* (ტურფაღაწვება/ლამაზღაწვება) (Hom. Il. I. 143); *γλακύν* (სასურველი/საამო/ტკბილი) ძილი (Hom. Od. II. 395); *μελίφρων* (ტკბილი) ღვინო /ჰექტორი/ (Hom. Il. VI. 264); *purpureus* (ძოწისფერი) წალი (Verg. Aen. I. 337). ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში ესთეტური განწყობის შექმნის წამყვან შტრიხს სწორედ ეპითეტი წარმო-

¹⁵ Brown 2003, 84.

¹⁶ Auerbach 1968, 17.

ადგენს¹⁷. ესთეტიური ეპითეტები რუსთაველის ეპოსში ისევე ხშირია, როგორც ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში: *ტურფა* კარავნი (რუსთ. ვეფხ. 1833); *უტურფესი* ბაღჩა /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1337); *უამესი* ხმა /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1338); *კეკლუცად ნაგები* სახლი (რუსთ. ვეფხ. 1601); *პირი ვარდი*, *ბროლ-ბაკმული* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 908); *ტურფა* ქალაქი (მულღაზანზარი) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 2409); *ტკბილი* ხმა (რუსთ. ვეფხ. 3819); *ძოწისფერი* ბაგე (ავთანდილის) (რუსთ. ვეფხ. 3530); *წითელი* იაგუნდი (რუსთ. ვეფხ. 5698); *უცხო ფერთა* ჭურჭელი (რუსთ. ვეფხ. 6146). ამავე დროს, რუსთაველთან, ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის კვალდაკვალ, ესთეტიური აღმწერებით დახასიათებულია როგორც მდედრობითი, ისე, მამრობითი თუ საშუალო სქესის წარმომადგენლები.

ეპითეტების ანალიზის მიხედვით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის შემოქმედებაში და რუსთაველის ეპოსში, საგმირო კოდექსის ძირითადი პრინციპები ერთმანეთის იდენტურია. ანტიკური ეპიკური პოეზიის შესწავლილ ნიმუშებსა და რუსთაველის პოემაში „ვეფხისტყაოსანი“ იკვეთება შემდეგი მიმართებები: ა) ქართველი ეპიკოსი პოემაში წარმოადგენს პატრონიმულ ეპითეტებს: *ძე ამირ-სპასალარისა* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 157); *ამირან დარეჯანისძე* (რუსთ. ვეფხ. 6673); *ლაშქრის სპასპეტი* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 174); *მონა* ზანგი (რუსთ. ვეფხ. 478)... მსგავს პატრონიმულ ეპითეტებს უხვად ვხვდებოდით ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში: *Πελειδης* (ენეასი); *Ατρείδης* (აგამემნონი და მენელაოსი); *Λαερτιάδης* (ოდისევსი); *Αίσονίδη* (იასონი); *Αηχιΐδης* (აპოლონ ღმერთი); *Anchisiade* (ენეასი) და სხვა. ამგვარი ეპითეტები, ერთის

¹⁷ Adorno 1997: 3-10.

მხრივ, ხაზს უსვამს გმირის წარმომავლობას და მეორეს მხრივ, მის სტატუსს საზოგადოებაში, რაც, როგორც ანტიკური ეპიკური პოეზიის, ასევე, რუსთაველის ეპოსის საგმირო კოდექსის ერთ-ერთი არსებითი მახასიათებელია; ბ) ანტიკური ეპოსის მსგავსად, „ვეფხისტყაოსანში“ გმირთა დამახასიათებელ უპირატეს ეპითეტს მათი გონებრივი/ინტელექტუალური შესაძლებლობების აღმწერი ერთეული წარმოადგენს. ეპითეტებს შორის, განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა *ბრძენი* ((ავთანდილი) /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 2613) /კაცი /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3118) / (ტარიელი) /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3461) / ინდოთ მეფე (რუსთ. ვეფხ. 6179)); *გონიერი* ((კაცი) (რუსთ. ვეფხ. 847)); *ჭკვიანი* ((კაცი) (რუსთ. ვეფხ. 81)). ამავე ტიპის ეპითეტებში ერთიანდება ეპითეტები *ერთგული* ((ყმანი /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 650) / შერმადინი (რუსთ. ვეფხ. 397) / ავთანდილი (რუსთ. ვეფხ. 205)); *კეთილი/უხვი* ((ფარსადანი (რუსთ. ვეფხ. 932) ფრიდონი (რუსთ. ვეფხ. 3882)). ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში, ასევე, ვხვდებით ეპითეტებს: *πολύμητις* (*გამჭრიახი/ჭკუაუხვი/ცბიერი*) (ოდისევსი); *περίφρων* (*ბრძენი*) (პენელოპე); *μητίετα* (*შორსმჭვრეტელი*) (*ზევისი*); *κεδνός* (*ჭკვიანი/ფრთხილი*) (პენელოპე); *πέπθυμαι* (*კეთილგონიერი*) (იდაიოსი); *θεόφιν μῆστορ ἀπάλαυτος* (*ბრძნულ თათბირში უსწორ-უტოლო/ბრძნულ თათბირში ღმერთების ტოლი*) (პატროკლე); *ποικιλομήτην* (*ხერხიანი/მოხერხებული*) (ოდისევსი); *δαίφρων* (*გამობრძმედილი*) (ტიფისი); *εὐφρονέων* (*ჭკვიანი/ბრძენი*) (იასონი და მედეა); *πολιφάρμακος* (*გრძნეული/წამალთა მცოდნე*) (მედეა); *πολύμητις* (*ბრძენი*) (ღმერთები); *praescius* (*მყობადის მცოდნე*) (ფებუსი) და სხვა; გ) რუსთაველის პოემაში, ანტიკური ეპოსის კვალდაკვალ, პერსონაჟთა შეურაცხმყოფელ ძირითად ეპითეტს მათი საბრძოლო უნარების სისუსტის აღმწერი

ეპითეტი წარმოადგენს, რამდენადაც საგმირო კოდექსის შემადგენელი მნიშვნელოვანი ნაწილია გმირის ბრძოლისუნარიანობა: *გაქცეულები* (ხატაელები) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1777); *შემინებულნი* (ხატაელები) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1778); *ძლეულნი* (ხატაელები) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1778); *ჯაბანი* კაცი /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3159); *მუხთაღნი* (ხატაელები) /ტარიელის ვაზირნი/ (რუსთ. ვეფხ. 1667)...

„ვეფხისტყაოსანში“, ანტიკური ეპიკური პოეზიის მსგავსად იკვეთება ამადონობის მოტივებზე აგებული მხატვრული სახეები, რომლის საიდენტიფიკაციო ნიშნად, ავტორი, სწორედ ეპითეტებს იყენებს. მაგალითად: *დიაცი მაგრა კლდე, ვითა ლოდია* – *დულარდუხტი* /ქაჯთა მონა/ (რუსთ. ვეფხ. 4833); *თვალად მარჯვე, არ-ყმაწვილი, მაგრა მზმელი, ნაკვთად კარგი, შავ-გრემანი, პირ-მსუქანი, არ პირ-ხმელი, მუტრიბთა და მომღერალთა მოყვარული, ღვინის მსმელი* – ფატმან ხათუნი (რუსთ. ვეფხ. 4257-60).

სემანტიკური თვალსაზრისით ვხვდებით განსხვავებულ მიმართებას, რაც შეიძლება „ვეფხისტყაოსნის“ მაინდივიდუალიზებელ მახასიათებლად მივიჩნიოთ: თუ ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში ესთეტიური შეფასების ეპითეტები გამოიყენება სულიერთა, უსულოთა და ღმერთთა მხატვრული სახეების აღსაწერად, რუსთაველის პოემაში ღმერთები არასოდეს აღიწერებიან ესთეტიური აღმწერებით. შეიძლება ვთქვათ, ანტიკურ ეპოსში სილამაზე ღმერთების მიმართაც ისე აქტიურად იყო გამოხატული, როგორც მოკვდავების მიმართ – ეპითეტების დონეზე, რუსთაველი ამგვარ დამოკიდებულებზე უარს ამბობს და ვიზუალურ მშვენიერებას ეპითეტებით მხოლოდ მოკვდავთათვის დამახასიათებელ თვისებად წარმოადგენს, რაც შეიძლება რუსთაველის ეპოსში მოცემული რელიგიური მსოფლმხედველობით ავ-

ხსნათ. რუსთაველის ღმერთები არ წარმოადგენენ ვიზუალურ ფიგურანტებს, რომლებიც შესაძლოა აღიწეროს ვიზუალური აღმწერებით¹⁸.

აღნიშნულს გარდა, „ვეფხისტყაოსნის“ საიდენტიფიკაციო ნიშნად შეიძლება მივიჩნიოთ ისიც, რომ ესთეტურ აღმწერებს შორის, ავტორი უფრო ჭარბი რაოდენობით იყენებს ფერთა აღმწერ ეპითეტებს: *ლურჯი და მწვანე* არაბთა ტანსაცმელი (რუსთ. ვეფხ. 5955); *მწვანე* კორდი (რუსთ. ვეფხ. 6014); *ზაფრანის ფერი* ბროლი /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1401); *შავნი* წამწამნი (რუსთ. ვეფხ. 487); *უცხო ფერთა* ჭურჭელი (რუსთ. ვეფხ. 6146); *წითელი* იაგუნდი (რუსთ. ვეფხ. 5698); *ნარინჯისფერი* (ჯუბა) (რუსთ. ვეფხ. 1889); *ძოწისფერი* ბაგე (ავთანდილისა) (რუსთ. ვეფხ. 3530) და სხვა.

მუდმივი ეპითეტები. „ვეფხისტყაოსანში“ მუდმივ ეპითეტებს, რომელთაც პერსონაჟის საკუთარი სახელის ჩანაცვლების უნარი აქვთ და მათი წამყვანი საიდენტიფიკაციო საშუალებება ვხვდებით ნესტანის, თინათინის, ტარიელისა და ავთანდილის აღსაწერად. პარალელისთვის, შეიძლება გავხსენოთ ეპითეტები ანტიკური ეპოსისა და რუსთაველის პოემიდან: ჰომეროსის პოემის წამყვანი პერსონაჟი – აქილევსი ომსა თუ მშვიდობაში, მდგომი თუ მჯდომარე მუდამ ფეხმარდია და ეპითეტი მისი მხატვრული სახის წამყვანი შტრიხის ფორმირებას ახდენს¹⁹. რუსთაველის პოემაში მუდმივი ეპითეტით *ომ-გარდახდილი* დახასიათებულია ტარიელი (რუსთ. ვეფხ. 1943; რუსთ. ვეფხ. 1882...) და პერსონაჟი ომგარდახდილია მაშინაც, როცა მშვიდობა არის და მაშინაც, როცა რეალურად საბრძოლო ვითარებაში

¹⁸ დამატებითი ინფორმაციისთვის იხ. ნოზაძე 1963; გონჯილაშვილი 2009.

¹⁹ Bazzano 2006: 33-34.

იმყოფება. ამასთან, გმირი *ოშ-გარდახდილია* მის წარმოსახვაშიც, (რუსთ. ვეფხ. 1882) და თინათინის შეფასებაშიც (რუსთ. ვეფხ. 1943). ეპითეტი გმირის მხატვრული სახის წამყვანი მახასიათებელია.

მუდმივ ეპითეტს *მზე* იყენებს ავტორი პოემის წამყვანი ქალი პერსონაჟების – ნესტანისა და თინათინის აღსაწერად (რუსთ. ვეფხ. 1498; რუსთ. ვეფხ. 1595; რუსთ. ვეფხ. 1981; რუსთ. ვეფხ. 2777; რუსთ. ვეფხ. 2818). ეპითეტებს ავტორი ხშირ შემთხვევაში საკუთარი სახელის გარეშეც წარმოგვიდგენს, თუმცა მკითხველმა იცის თუ ვისი მუდმივი ეპითეტია აღნიშნული. ამგვარი ეპითეტები რუსთაველის პოემაში – ანტიკური ეპიკური პოეზიის მსგავსად – პერსონაჟის ძირითადი საიდენტიფიკაციო საშუალება ხდება. საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ ტარიელის, ავთანდილისა და ფრიდონის მიმართ გამოყენებული მუდმივი ეპითეტი *ლომი* (რუსთ. ვეფხ. 2432; რუსთ. ვეფხ. 5329; რუსთ. ვეფხ. 1126; რუსთ. ვეფხ. 6073; რუსთ. ვეფხ. 5993; რუსთ. ვეფხ. 5609; რუსთ. ვეფხ. 2344...).

ღმერთის აღსაწერად, ანტიკური ეპიკური პოეზიის მსგავსად (*ἀθάνατος*), რუსთაველი იყენებს მუდმივ ეპითეტს *უკვდავი* (რუსთ. ვეფხ. 3197; რუსთ. ვეფხ. 3205...). ეპითეტი ამავე დროს ჭეშმარიტების აღმწერია და ობიექტურ რეალობას აღწერს. რუსთაველის პოემის მსოფლმხედველობა ერთი და მთლიანი – ქრისტიანულია. ანტიკური ეპოსისგან განსხვავებით ღმერთი რუსთაველის მიხედვით არის ერთი და ერთარსება²⁰.

რუსთაველის ეპოსში ვხვდებით სულიერი არსებითი სახელების მიმართ გამოყენებულ სხვა მუდმივ ეპითეტებს: *მზე* (თინათინი) /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 2818); *მნათობი* (თინათინი)

²⁰ ჩიტაური, შამანაძე 2016, 26.

(რუსთ. ვეფხ. 735); ლალი ავთანდილი (რუსთ. ვეფხ. 481); მთვარე (ნესტანი) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1602); ლომი (ფრიდონი) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 2432); ლომი (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 2734); ომ-გარდახდილი (ტარიელი) /ნესტანი/ (რუსთ. ვეფხ. 1943) და სხვა.

რუსთაველის ეპოსში მუდმივ ეპითეტებს ვხვდებით უსულო საგნების აღსაწერად: ცხელი ცრემლი (რუსთ. ვეფხ. 704); სისხლის ცრემლი (რუსთ. ვეფხ. 1056); შეუშრობელნი ცრემლნი /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 2536); ცხელი ცეცხლი /ასმათი/ (რუსთ. ვეფხ. 1027); მოუთმინები ცეცხლი /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 4011); ფიცხელი ომი /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 5551)...

უკვდავთა ჯგუფის მიმართ პოემაში „ვეფხისტყაოსანი“ გამოყენებულია მუდმივი ეპითეტები: მაღალი ღმერთი /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3197); მოწყალე ღმერთი /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3205); უკვდავი ღმერთი (რუსთ. ვეფხ. 3171).

კერძო საიდენტიფიკაციო ეპითეტები “ვეფხისტყაოსანში“ გვხვდება კერძო ეპითეტები, რომლებიც გმირთა ხასიათის საიდენტიფიკაციო შტრიხებს უსვამს ხაზს, სემანტიკურად, ფაქტობრივად, უტოლდება ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში ნაჩვენებ მსგავს ეპითეტებს. ასევე, მსგავსია მათი კონტექსტუალური ანალიზიც.

ასეთი სემანტიკური მნიშვნელობის მქონე ეპითეტების საილუსტრაციოდ შეიძლება მოვიყვანოთ ეპითეტები *საწუთრომცირე* და *საწუთრო-გაცუდებული*. ეს ეპითეტები, ფაქტობრივად, ერთი შინაარსის მატარებელია და ამავე დროს, პოემის წამყვანი მამაკაცი გმირების – აქილევისა და ტარიელის მიმართ არის გამოყენებული. ჰომეროსი აქილევის აღსაწერად იყენებს კერძო ეპითეტს *საწუთრო მცირე* (*μινυθᾶδιος*) (Hom. II. I. 352). ასე მოიხ-

სენიებს აქილევსი საკუთარ თავს, როდესაც დედას შესჩივის მის უბედობას. პოემაში „ვეფხისტყაოსანი“, ტარიელის აღსაწერად გამოყენებულია ეპითეტი *საწუთრო-გაცუდებული* (რუსთ. ვეფხ. 1309).

თითქმის იდენტურია ეპითეტების კონტექსტუალური ანალიზიც. ორსავე შემთხვევაში, მამრობითი სქესის წამყვანი პერსონაჟი ეპითეტს საკუთარი თავის მიმართ – საკუთარ ბედზე საუბრისას – თავად იყენებს და ამით ახდენს მისი მდგომარეობის მიმართ სხვა პირის ემოციური დამოკიდებულების ინტენსიფიკაციას. ამავე დროს, ორსავე შემთხვევაში, ეპითეტი კერძოა და სხვა არც ერთ აღსაწერთან იგივე ეპითეტი არ გამოიყენება.

ანტიკურ ეპიკურ პოეზიასა და ქართულ ეპოსს შორის გამოკვეთილ მიმართებებს შორის არსებული მსგავსების კიდევ ერთი ნათელი მაგალითია „ვეფხისტყაოსანში“ მოცემული ეპითეტი *მშვილდოსანი* (რუსთ. ვეფხ. 265) (ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში – შორსმმუსვრელი – *ἐκπιβόλις*). აღნიშნული, პირველივე გამოყენებისას, გმირის საიდენტიფიკაციო საშუალება ხდება, რადგან იგი აღსაწერის კერძო ეპითეტია. ლექსიკურ-გრამატიკული მარკერი პოემის მთავარი გმირის – ავთანდილის მიმართ გამოიყენება. ეპითეტს – *მშვილდოსანი/შორსმოისარი/შორსმმუსვრელი* განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში. ის გამოყენებულია, როგორც მოკვდავების (ტევკროსი (Hom. II. VIII. 279); ფილოკტეტე (Hom. II. II. 718)), ასევე უკვდავების (აპოლონი (Hom. II. I. 451)) დასახასიათებლად. ეპითეტით ანტიკური ეპოქის ეპიკოსები, ისევე, როგორც რუსთაველი, ახდენენ გმირთა იდენტიფიკაციას და, ამავე დროს, გამოყოფენ მათ განსაკუთრებით მნიშვნელოვან დადებით მახასიათებელს.

ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში, ეპითეტების მიხედვით, წამყვანი ადგილი უჭირავს გმირთა წარმოშობას. მაგალითად, თამამად შეიძლება ვთქვათ, რომ ენეასის მოქმედებებში მისი წარმოშობა(ც) თამაშობს მნიშვნელოვან როლს²¹. მართალია, რუსთაველის ეპოსში ეპითეტების თვალსაზრისით, გმირთა წარმომავლობას წამყვანი ადგილი არ უჭირავს, მაგრამ ანტიკური ეპიკურ პოეზიასთან მსგავსება მცირე ხარისხით მაინც იკვეთება პოემაში გამოყენებული ერთეული ეპითეტების სახით, რომლებიც პერსონაჟის წარმოშობას უსვამს ხაზს. ამგვარი ეპითეტებია: *სპასპეტი, ძე ამირ-სპასალარისა* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 157); *ძე დიდებულთა დიდ-გვართა* (ავთანდილი) /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3919).

რუსთაველის ეპოსში – ანტიკური ეპიკური პოეზიის კვალდაკვალ – გვხვდება საკმაოდ უხვი რაოდენობა კერძო საიდენტოფიკაციო ეპითეტებისა, რომლებიც სხვადასხვა მიმართულებით ახდენს პერსონაჟთა ინდივიდუალიზებას: *მეფე მებრძოლთა მზარავი* (სარიდანი) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1225); *ულურჯესი ლილისა* – ტარიელი /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1567); *საწუთრო-გაუმწარავი* (სარიდანი) /ტარიელი/ (რუსთ. ვეფხ. 1228); *პირ-გამქუშავი* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 801); *ლაღი, კუშტი, ამაცი* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 824); *მოსილი ვეფხის ტყავითა* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 869)...

ესთეტიური შეფასების ეპითეტები. საკვლევ ავტორთა შემოქმედებაში გამოკვეთილ მსგავსება-განსხვავებებს შორის მსგავსების საილუსტრაციოდ წარმოვადგენთ ესთეტიზმის იმ მკვეთრ გამოხატულებას, რაც პოემაში ეპითეტების მეშვეობით არის შექმნილი.

²¹ Saad 2017, 44.

ანტიკური ეპიკური პოემების ავტორებისთვის ვიზუალური მშვენიერება ხშირად მორალური მშვენიერების გამოხატულებაა²². მათ კვალდაკვალ, რუსთაველი აქტიურად აღწერს პერსონაჟთა გარეგნულ სილამაზეს ესთეტიური შეფასების ეპითეტებით. ამგვარი ეპითეტები რუსთაველის ეპოსში მეტაფორული ეპითეტების შემდეგ გამოყენების სიხშირის მიხედვით პირველ ადგილზეა (იხ. სქემა #3).

სქემა #3

ესთეტიური შეფასების ეპითეტები					
	წამყვანი პერსონაჟების აღსაწერად	მორეხარის-ხოვანი პერსონაჟების აღსაწერად	მოკვდავების აღსაწერად (მდედრობითი და მამრობითი სქესი)	უსულო საგნების აღსაწერად	უკვდავების აღსაწერად
ჰომეროსი	√	√	√	√	√
აპოლონიოსი	√	√	√	√	√
ვერგილიუსი	√	√	√	√	√
რუსთაველი	√		√	√	

„ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟების ესთეტიურ აღმწერებს შორის ვხვდებით იმგვარ ეპითეტს, რომელიც მათი თმის რაგვარობაზე ამახვილებს ყურადღებას და აღსაწერის ხშირ-თმიანობა თუ გრძელთმიანობა ისევე ესთეტიურად არის ხაზგასმული, რო-

²² არველაძე 2020, 131.

გორც ჰომეროსის ეპოსში. „ილიადაში“ ამგვარი ეპითეტია *ლამაზთმიანი* (*εὐκόμοσ*) (Hom. *Il.* II. 689); *გრძელთმიანი/კობტათმიანი* (*κομόσωντας*) (Hom. *Il.* II. 11; Hom. *Od.* II. 119). ასევე, ვხვდებით აქველების მიმართ გამოყენებულ ეპითეტს *გრძელთმიანი* (*κομόσωντας*) (Hom. *Od.* II. 7). ორივე აღნიშნული ეპითეტი თმის სიხშირესა და სიგრძეზე მიუთითებს და ესთეტური განწყობის შესაქმნელად გამოიყენება. რუსთაველის ეპოსში ვხვდებით ესთეტური შეფასების ეპითეტს *არ-უხშირონი* თმანი, რომელიც ავთანდილის თმის სიხშირის გამოსახატად არის გამოყენებული (რუსთ. *ვეფხ.* 488). ეპითეტი ადასტურებს, რომ თმის სიხშირე რუსთაველის ეპოსშიც ისევე იმსახურებს ესთეტური აღმწერის საშუალებით გამოხატვას, როგორც ეს ანტიკურ ეპოსში.

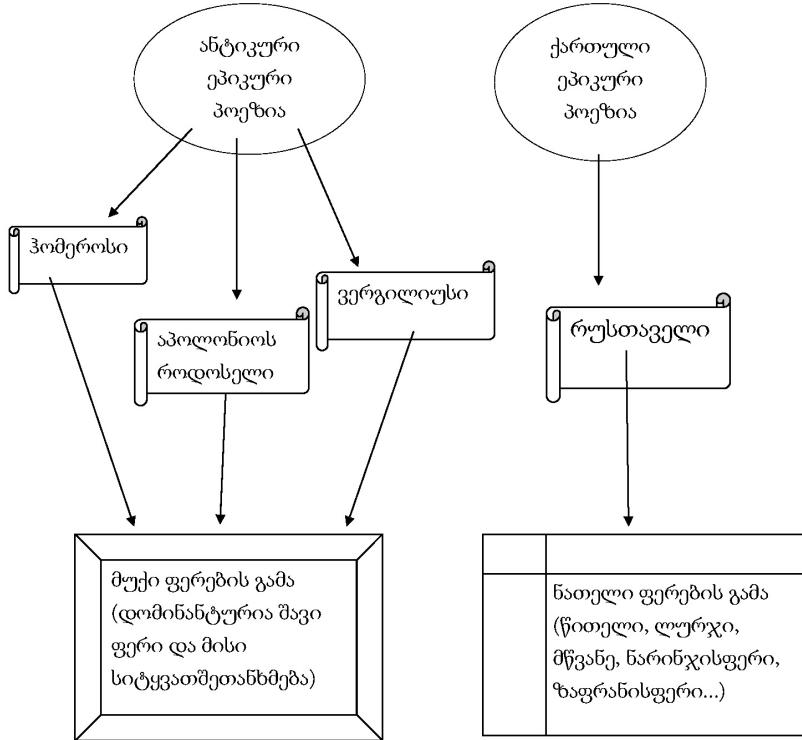
ფერთა აღმწერი ესთეტური შეფასების ეპითეტები. რუსთაველის ეპოსში, ესთეტური განწყობის შესაქმნელად, აქტიურად გამოიყენება ფერთა გამა, თუმცა, ანტიკური ეპიკური პოეზიისგან განსხვავებით, „ვეფხისტყაოსანში“ ფერთა გამა უფრო მრავალფეროვანია.

ანტიკურ ეპიკურ პოეზიასთან მსგავსებად შეიძლება მივიჩნიოთ რუსთაველის ეპოსში შავი ფერის ინტენსიური გამოყენება, რაც, თავის მხრივ, მკითხველში ქმნის გარკვეულ წინასწარგანწყობას სიტუაციის სავარაუდო განვითარებასთან დაკავშირებით. რუსთაველის პოემაში, შავ ფერს, ისევე, როგორც ჰომეროსთან, აპოლონიოსთან (*μέλας*) და ვერგილიუსთან (*niger*) ნეგატიური განწყობის შექმნის დატვირთვა აქვს და ის დახასიათებულია ეპითეტით *შავი* (რუსთ. *ვეფხ.* 1052; რუსთ. *ვეფხ.* 1585; რუსთ. *ვეფხ.* 2341; რუსთ. *ვეფხ.* 2469). ის გამოიყენება მკითხველის ემოციური დამაბვისა და ნეგატიური მოლოდინის შექმნის ინტენციონალური მნიშვნელობით. ასევე, ანტიკურ ეპიკურ პო-

ეზიასთან მსგავსებად შეიძლება ჩავთვალოთ რუსთაველის ეპოსში თეთრი ფერის აღმწერი ეპითეტების – *თეთრი* (რუსთ. *ვეფხ.* 254) / *შავ-თეთრი* (რუსთ. *ვეფხ.* 5414) ფუნქციური თავისებურება. თეთრი ფერი ოთხივე ანტიკურ ტექსტსა და რუსთაველის ეპოსში მშვიდობასა და პოზიტივთან ასოცირდება. ის გამოიყენება მოვლენების პოზიტიური განვითარების სიმბოლოდ.

„ვეფხისტყაოსანში“ დაფიქსირებული ფერთა აღმწერი ეპითეტების ანალიზი ცხადყოფს, რომ რუსთაველის შემოქმედებაში უფრო მეტი ნათელი ფერია მოცემული, ვიდრე ანტიკური ეპოქის ეპიკოსების შემოქმედებაში. ფერთა პალიტრის მრავალფეროვნება შეიძლება დავუკავშიროთ როგორც ავტორის ოკულისტურ შესაძლებლობებს, ასევე მის მცდელობას, შემოიტანოს მეტი პოზიტიური განწყობა მოქმედების განვითარებაში ფერების საშუალებით (ფსიქოლოგიური ზემოქმედების საშუალება). აღნიშნულის გარდა, რუსთაველი იყენებს ფერთა აღმწერ ეპითეტებს: *ნარინჯისფერი ჯუბა* (რუსთ. *ვეფხ.* 1889); *მწვანე შესამოსელი /ტარიელი/* (რუსთ. *ვეფხ.* 1603); *შავნი წამწამნი* (რუსთ. *ვეფხ.* 487); *ზაფრანის ფერი ბროლი /ტარიელი/* (რუსთ. *ვეფხ.* 1401); *წითელი იაგუნდი* (რუსთ. *ვეფხ.* 5698); *ლურჯი და მწვანები* – არაბთა ტანსაცმელი (რუსთ. *ვეფხ.* 5955) და ა.შ. (იხ. სქემა #4).

სქემა #4

ჭეშმარიტების აღმწერი ეპითეტები. ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში ხშირად ვხვდებით ზედსართავი სახელის ფორმით წარმოდგენილ ეპითეტებს, რომლებიც ტაქსონს წარმოადგენს. ამგვარი ეპითეტები ხაზს უსვამს აღსაწერის პროფესიას, მის მიერ დაკავებულ თანამდებობას²³. ჭეშმარიტების აღმწერი ეპითეტების უმრავლესობას, ასევე, წარმოშობისა და პატრონიმული ხასი-

²³ Nicholson 1974, 551.

ათის ეპითეტები წარმოადგენს. ასე, მაგალითად: *Ὀλύμπιος/Ὀλύμπια δῶματ* (ოლიმპიელი/ოლიმპოს მკვიდრნი (ღმერთები); *σὺβῶτης, ὄρχαμος* (მწყემსთა უფროსი) (ევმეოსი); *ἄναξ* (თემისთავი) (აგამემნონი); *ποιμὴν* (ხალხთა მეფე/მწყემსი) (ატრევსი); *Ἄργεϊος* (არგოსის მკვიდრნი) (აქაველები) და სხვა. აღნიშნული, რუსთაველის ეპოსშიც იდენტური სახით ჰპოვებს ასახვას. რუსთაველი იყენებს ჭეშმარიტების აღმწერ ისეთ კერძო ეპითეტებს, რომლებიც გმირთა წარმოშობას, ან გმირთა სტატუსს უსვამს ხაზს. აღსაწერის სტატუსისა თუ თანამდებობის გამომკვეთი ეპითეტებია: *სპასკეტი* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 157); *ამირბარი* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 3561). ეპითეტები მკითხველისთვის შეუცვლელ კერძო მახასიათებელს წარმოადგენს. ანტიკური ეპოსის მსგავსად, რუსთაველის პოემაში სტატუსის აღმწერი ჭეშმარიტების ეპითეტი გმირის საიდენტიფიკაციო ერთ-ერთი ძირითადი საშუალებაა.

ანტიკური ეპოსის კვალდაკვალ, პოემაში „ვეფხისტყაოსანი“ გვხვდება ჭეშმარიტების აღმწერი ეპითეტი *მოკვდავი* (რუსთ. ვეფხ. 3485), რომელსაც ავტორი იყენებს მოკვდავი პერსონაჟების დასახასიათებლად. ეპითეტი კვლავ ხაზს უსვამს პოემის ხორციელი გმირების ნაკლებ შესაძლებლობებს ღმერთთან შედარებით, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი გროტესკული სახეები არიან.

რუსთაველის ეპოსში ვხვდებით სხვა ჭეშმარიტების აღმწერ ეპითეტებს: *ნაჭედი მათრახი* (რუსთ. ვეფხ. 335); *შეკაზმული* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 2309); *უსულო, მკვდარი, ქვე-დანარცხებული* – ვეფხი (რუსთ. ვეფხ. 3434); *მტირალი, ცრემლთა მფრქვეველი* (ავთანდილი) (რუსთ. ვეფხ. 3413); *ეკლიანი ვარდი /ავთანდილი/* (რუსთ. ვეფხ. 3470) და სხვა.

მატერიალური ეპითეტები. ანტიკურ ეპოსში მატერიალურ ეპითეტებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს და ამგვარ აღმწერ ერთეულებს არც რუსთაველი ტოვებს უყურადღებოდ. უსულო საგნებთან გამოყენებული ჭეშმარიტების აღმწერი ეპითეტებიდან „ვეფხისტყაოსანში“ ყველაზე აქტიურად გვხვდება მატერიალური ღირებულებების აღმწერი ეპითეტები.

ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის შემოქმედებაში მატერიალური ეპითეტებიდან ერთ-ერთი ყველაზე აქტიურად გამოყენებულია ეპითეტი *ოქროს* (*χρῶσεος*) და მისი სიტყვათმეთანხმება (*ოქროსთმება* (*χρυσήμιος*); *ოქროსგვირგვინოსანი* (*χρυσόθρονος*); *ბაჯაღლო ოქროს* (*crateresque auro solidi*); *ოქროსფერი* (*flaventesque*)). ისევე, როგორც ანტიკური ეპოქის ეპიკოსები, რუსთაველი ხშირად გამოკვეთს აღსაწერის ღირებულებას ეპითეტით *ოქროს*. ეპითეტი ერთდროულად ახდენს როგორც ჭეშმარიტების სახელდებას, ასევე, მატერიალური ღირებულებების გამოკვეთას. რუსთაველი მატერიალურ ღირებულებას ხშირად გამოჰყოფს ეპითეტების საშუალებით: *ოქროს*, *ოქრომჭედლისა დნობილი სამხრე* (ტარიელის) (რუსთ. ვეფხ. 3549); *ოქროს ტახტი /ფატმანი/* (რუსთ. ვეფხ. 4702); *ოქროს გობი* (რუსთ. ვეფხ. 5484) და სხვა.

ინტელექტუალური ეპითეტები. ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის საკვლევ ტექსტებსა და რუსთაველის პოემას შორის მსგავსება იკვეთება იმ ეპითეტების მიხედვით, რომლებიც პერსონაჟთა გონებრივ შესაძლებლობას გამოკვეთს. „ვეფხისტყაოსანის“ პერსონაჟების ერთ-ერთი მთავარი თვისება, რომელიც ეპითეტით არის ხაზგასმული, მათი გონიერებაა. გმირთა გონიერება განსაზღვრავს მოქმედების შემდგომ განვითარებას და სასიკეთოდ დასრულებას. ანტიკური ეპოსის

მთავარ გმირებს ის თავისებურება გამოარჩევთ, რომ ყოველი მათგანი ღვთიურ სიბრძნეს არის ნაზიარები. მათ აქვთ განსაკუთრებული გონიერება და ასევე, განსაკუთრებული თმენის უნარი. პერსონაჟთა ინტელექტუალურ შესაძლებლობებში კი განსაკუთრებით გამორჩეულია მათი საბრძოლო და ლიდერული უნარ-ჩვევები²⁴. თუ საილუსტრაციოდ განვიხილავთ ვერგილიუსის გმირებს, მათი ინტელექტი იმდენად მაღალია, რომ ხშირად დგანან მორალური და სოციალური ვალდებულებების დილემის წინაშე და უმეტეს შემთხვევაში ამ ორიდან ისინი არჩევენ სოციალური ინტერესებისა და საზოგადო ვალდებულებების სასიკეთოდ აკეთებენ²⁵.

იდენტური მახასიათებლებითა და ეპითეტებით გამოიხატება გმირთა მხატვრული სახეები რუსთაველის შემოქმედებაში. ინტელექტუალობის აღმწერებიდან რუსთაველის ეპოსში სამ სხვადასხვა ეპითეტს ვხვდებით: *გონიერი* (რუსთ. ვეფხ. 847); *ბრძენი* (რუსთ. ვეფხ. 2613); *ჭკუიანი* (რუსთ. ვეფხ. 3409). ეპითეტები გამოიყენება სხვადასხვა პერსონაჟის აღსაწერად. მაგალითად ტარიელიც ბრძენია (რუსთ. ვეფხ. 3461) და ავთანდილიც (რუსთ. ვეფხ. 3582) (იხ. სქემა #5)

---

²⁴ Ahn 2011, 14.

²⁵ MacKay 1963, 166.

სქემა #5

	გონიერი/ <i>πεινυμένιος/ magnamini</i>	ბრმენი/ <i>περίφρων/ πολύβουλος/ μυτίετα/altus</i>	ჭკუიანი/ჭკვიანი/ <i>εὐφρονέων/ κεδῆς</i>
ჰომეროსი	✓	✓	✓
აპოლონიოსი	✓	✓	✓
ვერგილიუსი	✓	✓	✓
რუსთაველი	✓	✓	✓

პიროვნების შემფასებელი ეპითეტები. შესწავლილი მასალა ცხადყოფს, რომ რუსთაველის პოემაში მოცემული საგმირო კოდექსი, რომელსაც წამყვანი გმირების აბსოლუტური უმრავლესობა აკმაყოფილებს, ანტიკური საგმირო კოდექსის იდენტურია, რაც, თავის მხრივ, ეპიკურ პოეზიაში ჰომეროსის მემკვიდრეობად მიიჩნევა. შესაბამისად, რუსთაველის პოემაში ვხვდებით იმგვარ ეპითეტებს პიროვნების შესაფასებლად, რომელთაც იყენებენ ანტიკური ეპიკური პოეზიის წარმომადგენლები მათი გმირების დადებითი თუ უარყოფითი თვისებების წარმოსაჩვენად.

როგორც ანტიკურ ეპოსში, ისე „ვეფხისტყაოსანში“, გმირთა ძირითადი ღირსება ეპითეტების მიხედვით მათი მეზრძოლი სულისკვეთებაა. რუსთაველის ეპოსში გამოყენებული ამგვარი ეპითეტებია: *საომარად ატეხილი* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 1750); *მკლავ-მაგარი* (ტარიელი) (რუსთ. ვეფხ. 1754); *მეფე მეზრძოლთა მზარავი* (სარიდანნი) (რუსთ. ვეფხ. 1225)...

ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის პოემებში საგმირო კოდექსის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ნაწილია პერსონაჟთა ერთგულება, რაც ნაჩვენებია ერთგულების აღმწერი ეპითეტებით (*κεδῆς*). აღნიშნულის ანარეკლად შეიძლება

ჩავთვალოთ რუსთაველის პოემაში გამოყენებული ერთგულების აღმწერი ეპითეტები: *ერთგულნი* და *მისანდონი* (რუსთ. ვეფხ. 650).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, პიროვნულ მახასიათებელთა შორის ქართულ პოემაში, ანტიკური ეპიკური პოეზიის მსგავსად, კვლავ ვხვდებით წარმოშობის გამომხატველ ეპითეტებს, რომლებიც მხატვრული სახის ფორმირებაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. ასევე, გმირთა ღირსებებს შორის, ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის მსგავსად, რუსთაველი ასახელებს მათ კეთილშობილებასა და სიქველეს: *უხვი* – *ნურადინ ფრიდონი /მენავეები/* (რუსთ. ვეფხ. 3834); *მოწყალე* – *როსტევან მეფე* (რუსთ. ვეფხ. 127-28).

ინტენსიფიკატორი ეპითეტები. საკვლევ ტექსტებში უხვად გვხვდება ინტენსიფიკატორი ეპითეტები, რომლებიც მკითხველზე ემოციური ზემოქმედების მიზნით არის გამოყენებული. რუსთაველის პოემაში ვხვდებით ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის ტექსტებში მოცეული ინტენსიფიკატორი ეპითეტების იდენტურ ეპითეტებს.

საილუსტრაციოდ შეგვიძლია მოვიყვანოთ ომის აღსაწერად „ვეფხისტყაოსანში“ ხშირად გამოყენებული ეპითეტი *დიდი* (რუსთ. ვეფხ. 1761). აღნიშნულის გარდა, პოემაში ვხვდებით მეტაფორულ ეპითეტს *ვიცხელი* ომი (რუსთ. ვეფხ. 5551), რომელიც ასევე, შესწავლილ ანტიკურ ტექსტებში გამოყენებული ეპითეტის იდენტურია.

ეპითეტების მიხედვით, „ვეფხისტყაოსანში“ მოცემული იდეოლოგია ღმერთ(ებ)ის მიმართ ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში მოცემულის იდენტურია: ღმერთი ადამიანზე ზემდგომი ძალაა. რუსთაველი ანტიკური ეპიკური პოეზიის ავტორების მსგავსად,

ღმერთების ძალისა და მდგომარეობის ინტენსიფიკაციას ახდენს ინტენსიფიკატორი ეპითეტით *მაღალი* ღმერთი (რუსთ. ვეფხ. 3197).

მეტაფორული ეპითეტები. ანტიკურობის ანარეკლად შეიძლება ჩავთვალოთ ქართულ ეპოსში გამოყენებული მეტაფორული ეპითეტები, რომლებიც გადატანითი მნიშვნელობით არის გამოყენებული და მათი მიზანია მკითხველის აღქმაში ერთი საგნისა თუ მოვლენის მახასიათებელი დაუკავშიროს მეორე ისეთ საგანსა ან მოვლენას, რომლისთვისაც რეალურად ამგვარი რამ არ შეიძლება იყოს დამახასიათებელი. რუსთაველი, ისევე, როგორც ანტიკური ეპიკური პოეზიის წარმომადგენლები, აქტიურად მიმართავს საგანთა გაცოცხლების გზას – პერსონიფიკაციას, რაც გულისხმობს უსულო საგნებისთვის ადამიანური თვისების მინიჭებას.

ისევე, როგორც ანტიკურ პოემებში, რუსთაველის შემოქმედებაში ლექსიკური ერთეული, რომელსაც მეტაფორული ეპითეტით ავტორები ყველაზე აქტიურად ახასიათებენ, არის *სიტყვა*. პოემებში *სიტყვის* დასახასიათებლად არაერთი სხვადასხვა სემანტიკური შინაარსის მქონე ეპითეტია გამოყენებული (*δῆλιος* (სატყუარი); *μειλίχιος* (საამო/ტკბილი/რბილი/კეთილი); *ἐναίσιμος* (საბედისწერო); *ἄλιος* (მრისხანე/უკმები); *θεραστικός* (თამამი); *πυκνός* (თავაზიანი); *αἰψάλιος* (მომხიბლავი/მაცდური/მოთაფლული); *ἔσθλιος* (კეთილი)... ამასთან, აღნიშნული ეპითეტები ცხადყოფს, რომ სიტყვის მეშვეობით შესაძლებელია განხორციელდეს კეთილი, ბოროტი, ავი, ოხერი განზრახვა. მათ შორის, „ვეფხისტყაოსანში“ ვხვდებით იმგვარ ეპითეტებს, რომლებიც ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში სიტყვის მიმართ გამოყენებული ეპითეტების

იდენტურია როგორც სემანტიკურად, ასევე ლექსიკურად. ასეთია, მაგალითად *ტკბილი სიტყვა* (რუსთ. ვეფხ. 1721).

რუსთაველის პოემაში სიტყვის მიმართ გამოყენებულია სხვა არაერთი მეტაფორული ეპითეტი, რომლებიც შინაარსობრივ კავშირს ავლენს ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში ამავე კონცეპტის აღსაწერად გამოყენებულ ეპითეტებთან: *სამუდარი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 1384); *ღობობიერი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 1847); *კვლუც-სიტყვა* (რუსთ. ვეფხ. 501); *უამესი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 993); *საკვირველი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 1119); *ღამაზი* სიტყვები (რუსთ. ვეფხ. 1125); *გულისა გასაგმირი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 62); *ავი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 120); *მრავალ-ფერი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 3505); *ოხერი* სიტყვა /ავთანდილი/ (რუსთ. ვეფხ. 3506); *ტურფა* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 5705); *ბრძნად ნაკაზმი* სიტყვა (რუსთ. ვეფხ. 6020).

ანტიკურ ეპოსში მეტაფორული ეპითეტით *ფიცხელი* განსაზღვრულია *მშვილდი*. ამავე ეპითეტს ვხვდებით მშვილდის აღსაწერად რუსთაველის ეპოსშიც (რუსთ. ვეფხ. 290). აღნიშნულის გარდა, რუსთაველი მშვილდის აღსაწერად იყენებს ეპითეტს *ბედითი* (რუსთ. ვეფხ. 63).

სხვადასხვა ჯგუფში გაერთიანებული მრავალფეროვანი ეპითეტების ანალიზი მნიშვნელოვან წარმოდგენას გვიქმნის ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის საკვლევ ტექსტებსა და რუსთაველის პოემას შორის არსებულ მსგავსება-განსხვავებებზე. მიმართებები იკვეთება როგორც მსგავსებათა, ასევე, განსხვავებათა სპექტრში.

სტატის მიზანი არ იყო გვემტკიცებინა, რომ არსებობს კონკრეტული მსგავსებები ან განსხვავებები ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელის, ვერგილიუსისა და რუსთაველის პოემებს შორის.

რის. აღნიშნული საკითხი შეიძლება გახდეს შემდგომი კვლევების საგანი. გაწეული კვლევისა და ანალიზის შედეგად, გამოიკვეთა შემდეგი: ბუნებრივია, ჩატარებული კვლევა არ არის საკმარისი იმის სამტკიცებლად, რომ რუსთაველის პოემა უშუალოდ ჰომეროსისა თუ სხვა ანტიკური ეპიკური ტექსტის გავლენით არის შექმნილი, მაგრამ გვიქმნის წარმოდგენას იმ მიმართებების შესახებ, რომლებიც შეიძლება გამოყენებული იქნას რუსთაველისა და ანტიკური ეპიკური პოეზიის „ნათესაობის“ დამადასტურებელ არგუმენტად. რუსთაველის ეპოსსა და ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში („ილიადა“, „ოდისეა“, „არგონავტიკა“, „ენეიდა“) მოცემულ ეპითეტებს შორის გამოკვეთილი მსგავსებები გვაძლევს საფუძველს იმის სავარაუდოდ, რომ ქართველი ეპიკოსის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ასახვა ჰპოვა ანტიკურმა ეპოსმა, ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის ავტორობით, მაგრამ აღნიშნული ჯერ კიდევ არ იძლევა დაზუსტებული დასკვნის გაკეთების საშუალებას. აქვე უნდა გამოიკვეთოს ის მომენტიც, რომ აღნიშნული მსგავსებების ნაწილი განპირობებული უნდა იყოს ჟანრობრივი სპეციფიკითა და ეპიკური ნაწარმოებების მაღალი მხატვრული სტანდარტებით, რადგანაც ეპოსი არის სწორედ ის ჟანრი, სადაც ეპითეტი ალბათ ყველაზე ფართო სპექტრით არის წარმოდგენილი.

ეპითეტი – ანტიკური ეპიკური პოეზიის მსგავსად – პოემაში „ვეფხისტყაოსანი“, იჭერს წამყვან ადგილს მხატვრული სახის ფორმირებაში და მეტწილად სწორედ აღნიშნული მხატვრული ხერხი წარმოადგენს პერსონაჟის ძირითად საიდენტიფიკაციო საშუალებას. ოთხივე საკვლევი ავტორი იყენებს ეპითეტს, როგორც წამყვანი სტილისტური მარკერი მხატვრული სახის ჩამოყალიბებაში. განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა მუდმივი ეპ-

ითეულების ჯაჭვი, რომელიც ეხმარება მკითხველს როგორც მხატვრული სახის აღქმაში, ისე ლინგვისტური თუ ექსტრალინგვისტური სიტუაციის გააზრებაში.

რუსთაველის პოემაში გამოყენებული მხატვრული ლექსიკა არა მხოლოდ ენათესავება ანტიკურ ეპიკურ პოეზიაში (ჰომეროსი, აპოლონიოს როდოსელი, ვერგილიუსი) ნაჩვენებ ერთეულებს, არამედ, როგ შემთხვევებში, მისი იდენტურიც კი არის. განსაკუთრებით, აღნიშნული ეხება წამყვან გმირთა კერძო ეპითეტებს.

ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის ტექსტების მსგავსად, „ვეფხისტყაოსნის“ ფიგურანტთა წამყვანი დადებითი მახასიათებელი მათი გონიერებაა, თანაც, ეს თვისება დამახასიათებელია, როგორც ქალთა, ისე, კაცთა საზოგადოებისთვის. მეორეს მხრივ, პიროვნების აღმწერი ეპითეტები, რუსთაველის ეპოსში ხაზს უსვამს საგმირო კოდექსის სწორედ იმ შტრიხებს, რაც ანტიკურ ეპოსში ეპითეტების საშუალებით არის ხაზგასმული. ამგვარი ეპითეტები განსაზღვრავს გმირის საბრძოლო უნარებს, ერთგულებას, გონიერებას და წარმოშობას. ყველა მათგანი მნიშვნელოვანი და ეპითეტების საშუალებით მკვეთრად ხაზგასმულია ანტიკურ ეპოსში. ასევე მსგავსია პიროვნების უარყოფითად შემფასებელი ეპითეტების ხასიათი, რაც ძირითადად პერსონაჟთა ბრძოლისუუნარობითაა გამოხატული.

ეპითეტების ანალიზის საფუძველზე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ განსხვავებულია რუსთაველის დამოკიდებულება უკვდავთა მიმართ. „ვეფხისტყაოსანში“ ღმერთთა/უკვდავთა მახასიათებლებს შორის არასოდეს ვხვდებით ესთეტური შეფასების ეპითეტებს. ეს შეიძლება განიმარტოს ავტორის მსოფლმხედვე-

ლობითა და რელიგიური ფაქტორით. ეპითეტების მიხედვით შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ ქართველი ეპიკოსისთვის ღმერთების მახასიათებლებში ფიზიკური მშვენიერება რაიმე მნიშვნელობის მატარებელი არ არის, რაც განსხვავებულია ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის შემთხვევაში.

რუსთაველი, ანტიკური ეპიკური პოეზიის წარმომადგენლებისგან განსხვავებით, მიმართავს პერსონაჟთა ნეგატიური დახასიათების უკიდურეს ფორმებს. ქალთა უარყოფითი მახასიათებლის აღსაწერად ის იყენებს ეპითეტებს *ბოზი*, *როსკიპი*, რაშიც ავტორი სიძვასა და მრუმობას მოიაზრებს. ჰომეროსის, აპოლონიოს როდოსელისა და ვერგილიუსის პოემებში ამგვარ დახასიათებელ ლექსიკურ ერთეულს არ ვხვდებით, მიუხედავად იმისა, რომ ქალთა ერთგულება მათთვის ასევე მნიშვნელოვანი ფაქტორია.

ბიბლიოგრაფია:

Adorno, Theodor. 1997. *Aesthetic Theory*. London: Continuum.

Ahn, Mark. 2011. *Is the “Aeneid” Relevant to Modern Leadership?* Thesis. Wellington: Victoria University of Wellington

არველაძე, ნათია. 2020. ეპითეტი როგორც მხატვრულ-გამომსახველობითი საშუალება (ჰომეროსი, აპოლონიოს როდოსელი, ვერგილიუსი). დისერტაცია. ქუთაისი. ხელნაწერის უფლებით.

ასათიანი, ვალერი. 1996. ანტიკური და ბიზანტიური ტრადიციები ძველ ქართულ მწერლობაში. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Auerbach, Erich. 1968. *Mimesis*. Beograd: Nolit.

ბაკაშვილი, ვახტანგ. 1964. ჰომეროსი ძველ ქართულ მწერლობაში. ძველი ქართული მწერლობის საკითხები. ტ. 2. თბილისი.

Bazzano, Manu. 2006. The Hero as a Human Being: An Adlerian Reading of Achilles. Adlerian Year Book, ed. Heinz L. Ansbacher R. R. Chippenham: Rowe.

ზარამიძე, ალექსანდრე. 1952. რუსთაველი და მისი ვეფხისტყაოსანი. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

ზარამიძე, ალექსანდრე. 1975. შოთა რუსთაველი. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

Brown, Paul. 2003. The Pragmatics of Direct Address in the “Iliad”: a Study in Linguistic Politeness. Dissertation. Ohio: Ohio State University.

გონჯილაშვილი, ნანა. 2009. „ვეფხისტყაოსნის“ ასტრალური სიმბოლიკის ერთი ასპექტი (ნესტანისა და თინათინის სახეთა მიმართებით). რუსთველოლოგია. N5. თბილისი: შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი.

გორდუზიანი, რისმაგ. 1988. ბერძნული ცივილიზაცია. ნაკვეთი I. თბილისი: სულაკაურის გამომცემლობა.

Dubinsky, Stanley and Robert Hamilton. 1998. Epithets as Antilogophoric Pronouns.

Homer. 1927. The Odyssey. With an English translation by Murray A. T. London: William Heinemann LTD. The Loeb Classical Library.

Homer. 1928. The Iliad. With an English Translation by Myrray A. T. London: William Heyneman LTD.

ვერგილიუსი. 1976. ენეიდა. თარგმნა რ. მიმინოშვილმა. თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.

Ink, N. and Henry Montgomery. 1944. The Homeric Epithet in Contemporary Literature. The Classical Journal, vol. 39. 4. The Classical Association of the Middle West and South.

კეკელიძე, კორნელი. 1971. დიდი ქართველი პოეტი და ჰუმანისტი საშუალო საუკუნეებისა. რუსთველოლოგიური ნარკვევები. თბილისი: მერანი.

Khintibidze, Elguja. 1996. *Georgian-Byzantine Literary Contacts*. Amsterdam: Adolf M. Hakkert Publishing.

MacKay, Louise. 1963. *Hero and Theme in the “Aeneid”*. Transactions and Proceedings of the American Philological Association. Vol. 94. The Johns Hopkins University Press.

Mackie, Christopher. 1984. *Speech and Narrative: Characterisation Techniques in the “Aeneid”*. Dissertation. Scotland: University of Glasgow.

Nicholson, Dan. 1974. *Orthography of Names and Epithets: Latinization of Personal Names*. Taxon. Vol. 23.4. International Association for Plant Taxonomy.

ნოზაძე, ვიქტორ. 1963. *ვეფხისტყაოსნის ღმრთისმეტყველება*. საფრანგეთი.

Osborn, Margaret. 1935. *A Latin Epithet*. Mnemosyne. vol. 2. 4. Brill
Passakos, Constantinos and Boele Raad. 2009. *Ancient Personality: Trait Attributions to Characters in Homer’s Iliad*. Ancient Narrative. Vol. 7.

Passakos, Constantinos. Raad, Boele. 2009. *Ancient Personality: Trait Attributions to Characters in Homer’s “Iliad”*. Ancient Narrative. Vol. 7.

Richardson, Eliot. 1943. *Greece and Rome. Virgil and the Homeric Epithet*. Vol. 12.34. Cambridge University Press.

როდოსელი, აპოლონიოს. 1975. *არგონავტიკა. თარგმნა აკაკი გელოვანმა. თბილისი: გამომცემლობა მეცნიერება*.

რუსთაველი, შოთა. 2009. *ვეფხისტყაოსანი. რედ. ალექსი ჭინჭა-რაული. განმარტებები, კომენტარები და ლიტ. გარჩევა დაურთო ნ. ნათაძემ. თბილისი: ანბანი*.

Saad, George. 2017. *Eternity Visible: The Tragic Cycle of history in Vergil’s “Aeneid”*. Master Thesis. Halifax: Dalhousie University.

სირაძე, რევაზ. 1952. *სახისმეტყველება. თბილისი: ნაკადული*.

ყაუხჩიშვილი, თინათინ. 1974. ანტიკური სამყარო რუსთაველის ეპოქის ისტორიოგრაფიაში. მაცნე. ტ. 2. თბილისი: საქართველოს სსრ. მეცნიერებათა აკადემია.

ჩიტაური, ნათელა. შამანაძე, შორენა. 2016. ვეფხისტყაოსნის ზოგიერთი ეროვნული და ზოგადსაკაცობრიო კონცეპტი მე-20-ე საუკუნის ქართულ ემიგრანტულ მწერლობაში. შრომების კრებული. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია საქართველო და თანამედროვე სამყარო – გამოწვევები, მიღწევები, პროგრესი. თბილისი: წმინდა გრიგოლ ფერაძის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტი.

ჩიქოვანი, მიხეილ. 1966. შოთა რუსთაველი და ქართული ფოლკლორი. თბილისი: მეცნიერება.

ჩიქოვანი, მიხეილ. 1971. ბერძნული და ქართული მითოლოგიის საკითხები. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

ხინთიბიძე, ელგუჯა. 1986. ძველი ქართული და ბიზანტიური ისტორიოგრაფიის ურთიერთობათა შესახებ. *Georgica*. #9. იენა.

ხინთიბიძე, ელგუჯა. 2000. ძველი ბერძნული სააზროვნო სტილის ერთი ნიმუში ძველ ქართულ მწერლობაში. კრებული შოთა რუსთაველი. თბილისი.

ჰომეროსი. 2011. ოდისეა. თარგმნა ზ. კიკნაძემ, თ. ჩხენკელმა. თბილისი: პალიტრა L.

ჰომეროსი. 2013. ილიადა. თარგმნა რ. მიმინოშვილმა. თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.

Natia Arveladze
Akaki Tsereteli Kutaisi State University, Georgia

Epithets in Ancient Epic Poetry and in the Poem 'The Knight in the Panther's Skin' by Rustaveli

Key words: *Epithet, Rustaveli, Homer, Apollonius, Virgil*

The topic of our dissertation is "Epithet as an artistic mean of expression (Homer, Apollonius, Virgil)", where we studied the epithets presented in ancient epic poetry (Homer, Apollonius, Virgil). We have made the appropriate classification of epithets. We also distinguished the common and distinctive features that are evident in terms of epithets in the works of the representatives of the ancient epic.

We got interested in functions of the epithet expressed in the works by the three representatives of ancient epic poetry – Homer, Apollonius and Virgil, in whose work we believe that the epithet is one of the defining markers not only in creating an artistic effect, but also in developing the linguistic situation.

Numerous works can be found about the relations between ancient epic poetry and the poem “The Knight in the Panther’s Skin” by Shota Rustaveli, which highlight the issues of similarities and differences between the mentioned texts in different directions. Our interest in the interrelationships of epithets given by the three representatives of ancient epic poetry and Georgian epic writer Shota Rustaveli was caused by the rarity of the issue in Humanitarian literature, while a number of other approaches are elaborated and studied in depth.

The urgency of the issue is also enhanced by the fact that the epithet by its functional purpose is one of the leading features of the epic genre and is the most active among the descriptors in epic works. We study the relations between ancient epic poetry and Georgian epic poem “The Knight in the Panther’s Skin” by contrasting the similarities and differences of the epithets given in the studied texts. We have drawn a comparative line in two main directions: quantitative analysis – according to the frequency of epithets and qualitative analysis – according to their content.

The following research makes an overview about the references that can be used as arguments to prove the relationships between Rustaveli and ancient epic poetry. The similarities between the epithets used in the epic poem by Rustaveli and in the ancient epic poetry ("Iliad", "Odyssey", "Argonautica", "Aeneid")

give us the reason to believe that the ancient epic poetry, authored by Homer, Apollonius and Virgil, found an important reflection in the work by the Georgian epic writer Shota Rustaveli.